

ČASOPIS ZA KULTURU HRVATSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA
IZDAJE HRVATSKO FILOLOŠKO DRUŠTVO
GOD. 69., BR. 1., 1. – 40., ZAGREB, veljača 2022.

Hrvatski se jezik voli znanjem.

O JEZIČNIM RJEŠENJIMA STIPANA LUKIĆA

Sanja Vulić

Uvod

Unatoč znatnim naporima i rezultatima u istraživanju hrvatskih pisanih djela tijekom stoljeća još je uvijek nemali broj autora i djela koja su slabije poznata u kroatističkim filološkim krugovima. Posebice se to odnosi na autore koji su pisali i objavljivali svoja djela u desetljeću koje je neposredno prethodilo hrvatskomu narodnomu preporodu. Jedan od takvih gotovo zaboravljenih autora je Stipan (Stjepan) Lukić iz Pešte. O njemu ćemo uglavnom uzalud tražiti podatke, kao i o njegovu djelu: *Xivot Gospodina Boga i Spasitelja nashega Isukersta. S' boxanstvenom Prilikom Njegovom, za dicu napisan, i u slovinski iliti iliriczki jezik pristampan po Stipanu Lukichu, Visoko – Slavne Kamere Kraljevske Magjarske Koncipisti*, koje je tiskano u Pešti 1823. Ima li se na umu da je riječ o autoru koji je bio iz dijaspore, iz Mađarske (odnosno u to doba Ugarske), te koji je, koliko je poznato, objavio samo jedno djelo, nije neobično što je izostavljen iz različitih pregleda hrvatske književnosti, također iz leksikona i inih sličnih priručnika. Začuđuje međutim što se ne spominje u pregledima povijesti hrvatske književnosti i pisane riječi koji se odnose na ugarsko Podunavlje. Tu prije svega mislim na monografije Ante Sekulića. Međutim, razlog tomu moguće je potražiti u samom naslovu dviju sukcesivnih Sekulićevih monografija: *Hrvatska književnost u ugarskom Podunavlju od početaka do kraja XVIII. stoljeća* (1993.) i *Hrvatska preporodna književnost u ugarskom Podunavlju do 1918.* (1994.). Već sami naslovi dviju međusobno povezanih

knjiga pokazuju da u tom književnopovijesnom pregledu nedostaje razdoblje od početka 19. stoljeća do preporoda. Uzme li se još pri tom u obzir važna činjenica da su preporodna gibanja u ugarskom Podunavlju kasnila četiri desetljeća za onima u Zagrebu, u Sekulićevim pregledima nedostaje više od pola stoljeća književne djelatnosti na tom području koja, premda u tom razdoblju nije bila intenzivna ni posebice zapažena, ipak se odvijala. Budući da su se kasniji autori uglavnom oslanjali na Sekulićeve književnopovijesne preglede u kojima se ne spominje Lukić, taj je autor u većine ostao zaboravljen. Zato leksikografski članak o njemu ne ćemo naći u Hrvatskoj književnoj enciklopediji (sv. 2. Gl – Ma) (2010.), ali ni u Leksikonu hrvatskoga iseljeništva i manjina (2020.). Lukić je sa svojim djelom vjerske tematike ostao u sjeni franjevačkih autora iz 18. stoljeća koji su pripadali glasovitom franjevačkomu budimskom književnomu krugu. Sukladno Sekuliću (1993.) koji u svojoj monografiji ima poglavlja o npr. Lovri Bračuljeviću (oko 1685. – 1737.), Stipanu (Stjepanu) Vilovu (oko 1690. – 1747.), Emeriku Paviću (1716. – 1780.) i dr., ti su autori uvršteni u Hrvatsku književnu enciklopediju (sv. 1. A – Gl) (2010.), (sv. 4. S – Ž) (2012.), (sv. 3. Ma – R) (2011.), a Vilov i Pavić i u spomenuti Leksikon hrvatskoga iseljeništva i manjina. Budući da je književna djelatnost autora koji su djelovali potkraj 17. i u 18. stoljeću u franjevačkom samostanu u Budimu obilježila razdoblje prosvjetiteljstva među Hrvatima u ugarskom Podunavlju – bilo bi neobično da nije tako. Koliko je bunjevački franjevački književni krug bio važan za sve podunavske Hrvate u nekadašnjem ugarskom Podunavlju pokazuje i njihova uvrštenost u hrestomatiju Hrvatska pisana riječ u Bačkoj (2015.). U nju su, među inim, uvrštena i spomenuta tri franjevačka autora koja su rođena i umrla u Budimu. Uz to Bračuljević i Vilov uopće nisu živjeli u Bačkoj pa ipak su sva trojica uvrštena u spomenutu hrestomatiju. Budući da Lukić u predgovoru svomu djelu navodi da ga je dovršio u Budimu, može se pretpostaviti da je tu napisao i cijelo svoje djelo, odnosno da je u Budimu živio, a u Pešti samo radio.¹ Ta se pretpostavka čini stvarnom ima li se na umu da je upravo u Budimu živjela brojna i dobro organizirana hrvatska zajednica kojoj je vjersko i kulturno središte bio samostan koji je pripadao franjevačkoj provinciji Bosne Srebrene, a od 1757. godine novoosnovanoj franjevačkoj provinciji sv. Ivana Kapistranskoga. Međutim, Stipan Lukić nije bio franjevac, a ni svećenik, nego pisar pri ugarskoj kraljevskoj komori u Pešti, a uz to je djelovao u književno neeksponiranom pretpreporodnom ili kasnom prosvjetiteljskom razdoblju. Zbog svega toga nije svojim poučnim djelom za djecu izazvao veću pozornost i ostao je gotovo zaboravljen, ali ne potpuno. Zahvaljujući kratkoj bilješci u Ogledalu književne povijesti jugoslavjanske Šime Ljubića (1869.: 499.), spominje ga bunjevački Hrvat Matija Evetović u svojoj Kulturnoj povijesti bunjevačkih i šokačkih Hrvata. To je svoje značajno djelo Evetović dovršio početkom 1941., ali nije za života uspio

¹ Budim i Pešta spojili su se u jedinstven grad Budimpeštu tek 1873., a to znači pola stoljeća nakon objave Lukićeva djela.

objaviti. Djelo je integralno prvi put objavljeno tek 2010. U tom djelu, na temelju Ljubićeva vrlo kratkoga zapisa i Evetović ima o Lukiću vrlo kratku bilješku:

„Perovoda kod ugarske dvorske komore u Budimu. Iza njega ostalo je samo jedno djelo: **Život g. Boga i Spasitelja našega Isukersta**, u slovinski ili ilirički jezik prištampan (Pešta, 1823., u 8 o).“ (Evetović, 2010.: 379.)

Već samim izborom kontaktnoga sinonima *slovinski ili ilirički* Lukić naznačuje da je sljedbenik hrvatske štokavske književnojezične tradicije koja se već od 16. te posebice 17. i 18. stoljeća razvijala od Dalmacije preko Bosne, Hercegovine i Slavonije do ugarskoga Podunavlja i od Like do Bačke.

Važno je pripomenuti da je Ljubić, te kasnije Evetović, po uzoru na njega naveo inačicu *Stjepan* kao Lukićevo ime, premda je na njegovu djelu kao autor naveden *Stipan*, a ne *Stjepan Lukić*. Vjerojatno je Ljubić jekavizirao Lukićevo ime, a Evetović, koji po svemu sudeći nije imao u rukama Lukićevo djelo, od Ljubića je preuzeo jekaviziranu inačicu. Uz to je naslov djela transkribiran na gajicu, a zasigurno je i stari slovopis pridonio smanjenu zanimanju za Lukićevo djelo u vremenu koje je slijedilo.

O pojedinim Lukićevim slovopisnim i pravopisnim rješenjima

Kad je riječ o bilježenju pojedinih fonema, Lukićeva se rješenja od suvremenoga slovopisa razlikuju u bilježenju slogotvornoga *r* i nepčanih fonema *č*, *ć*, *đ*, *š* i *ž*. Sukladno dotadašnjoj tradiciji pri tiskanju hrvatskih djela u tom dijelu ugarskoga Podunavlja, Lukić slogovno *r* bilježi slijedom *er* (*Isukerst*). Zanimljivo je da u predgovoru svomu djelu muklo *e* uz slogotvorno *r* stavlja u zagrade kao da sumnja treba li ga uopće pisati budući da ga ne izgovara. Tu Lukić piše: *1-a S(e)rpnja 1823*. Taj primjer ujedno pokazuje da je autor, poput mnogih drugih hrvatskih pisaca u 19. stoljeću od preporoda pa do kraja stoljeća, rabio hrvatske nazive mjeseci. Riječ je o piscima iz različitih hrvatskih krajeva, npr. Matija Mažuranić, Šime Starčević, Antun Pasko Kazali, Janko Leskovar, Josip Kozarac, Rikard Jorgovanić itd. (usp. Vulić i Laco, 2015.: 225.).

Također u skladu s tradicijom, za nepčanike *č*, *ć* i *š* rabi dvoslove *cz*, *ch* i *sh* (*iliriczki*; *Lukich*; *nashega*). Nepčanik *đ* bilježi dvoslovom *dj* u oblicima s jotiranim osnovama (*dodju*, *dodjoše*, *izadju*), a u posuđenicama dvoslovom *gj* (*Magjarska*). Također sukladno dotadašnjoj slovopisnoj tradiciji nepčanik *ž* bilježi slovom *x* (*xivot*; *boxanstven*).² To je zapravo tradicionalni hrvatski slavonsko-podunavski latinični pravopis koji obuhvaća i dvoslove za foneme *lj* i *nj* (o tom usp. Katičić, 2015.: 37.). Može se pretpostaviti da je Lukić poznao barem neke od hrvatskih slavonskih jezikoslovnih priručnika iz druge polovice 18. stoljeća. Naime, Lukićev slovopisni inventar velikim se dijelom poklapa sa slovopisnim inventarom kojim su se služili

² Ostali primjeri iz Lukićeva djela u ovom su članku transkribirani na suvremeni latinički slovopis.

slavonski gramatičari Matija Antun Relković i Marijan Lanosović³. Kad je riječ o nepčanicima, Lukić se razlikuje u bilježenju nepčanika *č* (u Relkovića i Lanosovića je *cs*, a u Lukića *cz*), ali najvažnija se razlika odnosi na slovo *h* koje npr. Relković bilježi (usp. Ham, 2006.: 35.), dok se Lukić u tom pogledu velikim dijelom oslanja na novoštokavski ikavski dijalekt iz dijela ugarskoga Podunavlja u kojem se rodio i živio. Naime, u štokavskim ikavskim govorima ugarskoga Podunavlja izostaje glas *h*, a to se stanje ogleda i u književnojezičnoj tradiciji toga prostora koju uglavnom slijedi i Lukić pa piše:

ispitivaše nji ‘ispitivaše njih’; *da iz nji vidite* ‘da iz njih vidite’; *okolo nji* ‘oko njih’; *stade uz nji* ‘uz njih’; *mater vas rani* ‘mati vas hrani’; *koja se govoraui* ‘koja se govoraui’; *za ditešce Isusa kako otac brinuti, njega čuvati, i odraniti* ‘odhraniti, tj. othraniti’; *a vi ga odranite pošteno* ‘odhranite, tj. othranite’; *koja se govoraui* ‘govoraui’.

Iznimke od toga pravopisnoga uzusa rijetke su i vjerojatno preuzete iz drugih pisanih djela. Pojavljuju se u pojedinim primjerima: *od griha* ‘od grijeha’; *niste hotili* ‘niste htjeli’. Isto se može reći za bilježenje *h* u biblijskim imenima, npr. *Betlehem*. Ponekad čak, želeći se približiti hebrejskomu izvorniku, piše *Bethlehem*. Umjesto skupa *hv* ostvaruje se i bilježi *f*, npr. *zafaliti* ‘zahvaliti’; *faleći Boga*; *zafali Boga*; *svake fale*.

Premda načelno nema fonema *h*, Lukić redovito bilježi dočetno *h* kao oznaku genitiva množine svih rodova u imeničkoj i u pridjevnoj sklonidbi:

malo ljudih; *Izbavitelj svijui ljudih*; *tri miseca danah*; *osam danah*; *teške promine vremenah*; *svijui imenah*; *posli 4000 godinah*; *sa svijui stranah*; *Jaslicah*; *od tolikih ljudih*; *drugih ljudih*; *mloštvo vojnikah nebeskih*; *priko toliko Gospodskih Židinskih divojakah*.

Po uzoru na književnojezičnu tradiciju iz 18. stoljeća na prostoru na kojem je živio i djelovao, Lukić piše štokavskim ikavskim književnim jezikom (*misec*; *vrieme*; *ditešce*; *divojka*; *promina*; *virovati*). U tom je pogledu bliži Relkoviću nego Lanosoviću. Ipak, kad je riječ o samom odrazu jata važno je naglasiti da je Lukić za takav izbor imao snažno uporište u mjesnim govorima Hrvata u tom dijelu ugarskoga Podunavlja.

Lukićev je pravopis morfonološki, ali s više morfoloških rješenja nego suvremeni hrvatski pravopis. Tako npr. poput suvremenih pravopisnih rješenja provodi u pismu jednačenje zvučnoga *z* ispred bezvučnoga fonema (*u istoku*; *od istoka*; *ispitivaše*; *ispita*; *ispitivali*), ali ga izostavlja kod zvučnoga *d* ispred bezvučnoga fonema (*Odkupitelj*; *pridkazival*).

Nebilježenje međusamoglasničkoga *j* pokazuje Lukićevo oslanjanje na pravopisni uzus ikavskoga književnoga jezika uobičajenoga u ugarskom Podunavlju, npr. u padežnim oblicima *povratili se jesu u Galileu* ‘u Galileju’; *koi* ‘koji’; *Mesia* ‘Mesija’; u imperfektu *a ditešce rastiaše* ‘rastijaše’. O izostanku bilježenja međusa-

³ Svi primjeri iz gramatika Matije Antuna Relkovića i Marijana Lanosovića u ovom su radu preuzeti iz monografije *Povijest hrvatskih gramatika* Sande Ham.

moglasničkoga *j* riječ je i u primjeru *pod jednom striom* ‘pod jednom strehom, pod jednim krovom’. Tu se naime izgovara *j* zbog izbjegavanja zijeva nakon izostanka artikulacije glasa *h* (tj. *strijom* umjesto *strihom*), ali budući da ne piše međusamoglasničko *j*, Lukić bilježi *striom*.

O ostalim jezičnim značajkama

Odras dugoga i kratkoga jata u Lukića je ikavski:

u koje se vrime zvizda pojavila; zvizdu; Odkupitelj svita; od kolina; da niko osobito ditešce imaju ‘da neko osobito djetešce imaju’; *dica; srića; bižati; gdi je*.

Glagol koji Lukić piše *umerti* razvio se iz ikavizma *umriti* nakon izostanka izgovora zanaglasnoga otvornika *i* (što je karakteristično za štokavske ikavske govore toga dijela ugarskoga Podunavlja). Tako je nastalo *umrti* sa sekundarnim slogotvornim *r*, a budući da Lukić slogotvorno *r* bilježi slijedom *er*, glagol *umrti* piše *umerti*.

Kao i u današnjem književnom jeziku provedena je vokalizacija u oblicima muškoga roda jednine glagolskoga pridjeva radnoga, npr. *došao; morao; znao; želio*.⁴ Vrlo su zanimljiva Lukićeva rješenja prefigiranih oblika izvedenih od staroga glagola *iti*. U infinitivu i imperativu ta su rješenja kao u arhaičnoj štokavštini, tj. bez provedenoga premetanja i novoštokavskoga jotiranja, npr. *dojti* ‘doći’; *iznajti* ‘iznaći’; *projti* ‘proći’; *pojdimo* ‘pođimo’. Međutim, u prezentskim i aoristnim oblicima provedeno je premetanje i jotiranje kao u novoštokavštini i u suvremenom književnom jeziku, npr. *dođu; ne izađu; dođoše*. Rijetke su u Lukića kombinacije obaju rješenja, npr. *gdi će ditešce najći* ‘gdje će djetešce naći’; *kada ga najđete* ‘kada ga nađete’.

Razjednačivanje susjednih nosnih glasova u slijedu *mn* Lukić je mogao preuzeti iz svoga mjesnoga govora, npr. *mloge poslove* ‘mnoge poslove’. Isto se može reći za razjednačivanje nosnih glagola na udaljenost, npr. *zlamenje* ‘znamenje’, ali valja imati na umu da ostvaraj *zlamenje* pripada i hrvatskomu štokavskom književnomu jeziku, uključujući i franjevačke pisce provincije Bosne Srebrene u 17. i 18. stoljeću, a njihovim slijedom i pisce provincije sv. Ivana Kapistranskoga.

Lukićevi su padežni oblici svojevrsna mješavina starijih i novijih oblika. U množinskim oblicima jednosložnih i dijela dvosložnih imenica muškoga roda (a-vrste) kombinira starije kraće i novije duže oblike (sukladne suvremenomu književnomu jeziku), npr. *posla Bog pobožne i svete muže* (prema N jd. *muž*, ovdje u značenju ‘muškarac’); *mloge poslove* ‘mnoge poslove’. Supostojanje dugih i kratkih oblika nerijetko se susreće u hrvatskim književnim djelima sve do sredine 20. stoljeća, a nakon toga rjeđe (usp. Vulić i Laco, 2018.: 210).⁵ U G mn. imenica nastavci su novo-

⁴ U hrvatskom štokavskom književnom jeziku taj se tip vokalizacije postupno susreće već od 16. stoljeća (usp. Vulić, 2011.: 135.).

⁵ Već od 16. stoljeća u štokavski su hrvatski književni jezik (uključujući i djela vjerskih pisaca) počeli prodirati novoštokavski dugi množinski oblici imenica muškoga roda i postupno potiskivati kratke

štokavski, ali, kako je već navedeno, s muklim *h* kao oznakom za genitivnu množinu, npr. *mloštvo vojnikah; priko toliko Gospodskih Žudinskih divojakah; sviju imenah*. Oblici D mn. a-vrste sukladni su hrvatskoj književnojezičnoj tradiciji prošlih stoljeća, a ujedno sukladni i oblicima kasnije zagrebačke filološke škole, npr. s nastavkom *-em* poslije nepčane osnove: *roditeljem (Priporučujem vam dakle knjižicu ovu, štijte ju i sebi i roditeljem vašim* ‘čitajte ju sebi i roditeljima vašim’). Od 17. stoljeća u hrvatskom je štokavskom književnom jeziku čest dativni oblik *ljudma* imenice *ljudi*, a u Lukića npr. *pridkazivali ljudma; mir ljudma; da ljudma sriću čestitaju*. Novoštokavske pak oblike na *-ama* Lukić ima u D mn. imenica e-vrste, npr. *kaže svima Žudiana* (prema N jd. *Žudia*, G jd. *Žudie* ‘Židov, G jd. Židova’). Međutim, u L mn. i I mn. oblici su stari, npr. L mn. *u jaslma* ‘u jaslama’ sa starim nastavkom *-a*, I mn. *ženami* ‘ženama’ sa starim nastavkom *-ami*. Iste je oblike i nastavke izdvojila Sanda Ham (2006.: 36.) u Relkovića i Lanosovića, pa se i po tom može zaključiti da je Lukić poznao barem jednu od tih gramatika i njom se djelomice služio. Bitna je razlika u odnosu na obojicu slavonskih gramatičara što se Lukić u određenoj mjeri oslanjao na mjesni govor svoga kraja. Tako npr. za razliku od Relkovića koji izostavlja lokativ i Lanosovića u kojega lokativni množinski oblici imaju dočetno *h*, Lukić ima lokativne množinske oblike bez *h* jer se u njegovu štokavskom ikavskom govoru *h* u tom obliku ne izgovara.

Utjecajem mjesnoga govora (premda ne isključivo) može se smatrati izjednačivanje nominativnoga oblika s akuzativnim u imenica ženskoga roda *mati* i *kći*. Naime, Lukić redovito u nominativu rabi oblike *mater* i *kćer*: *da bude Mater Sina svemogućega Boga; Maria Mater Spasitelja našeg; mater vas doji; kćer Fanuelova*.

Nenaglašeni akuzativni oblik osobne zamjenice *ona* u Lukića je *ju*, npr. *pozdravi ju i kaže joj*. Tako je bilo uobičajeno u hrvatskoj štokavskoj književnosti od 16. stoljeća pa nadalje, npr. u dubrovačkih autora (usp. Vulić, 2011.: 150. i 2013.: 128.), ali i nakon preporoda pa i u doba zagrebačke filološke škole (usp. Ham, 1998., 2006.). U prvoj polovici 20. stoljeća rjeđe se rabi u svim položajima jer su ju lektori usklađivali s Maretićevom normom, tj. omogućivali uporabu isključivo u susjedstvu oblika *je* glagola *biti* ili nekoga drugoga slijeda *je*. Osobne zamjenice *mi* i *vi* u dativu imaju oblike *nami* i *vami*, npr. *Gospodin ukaza nami; porodio se jest vami danas Spasitelj*.

U pridjevno-zamjениčkoj sklonidbi u D jd. Lukić ima nastavak *-omu / -emu*, npr. *mužu, komu ime biše Jozip*. Sukladne oblike Ham (2006.: 36., 42.) navodi u Relkovića i Lanosovića, a jedno ili više izdanja Lanosovićeve gramatike Lukić je također mogao imati, kao i Relkovićeve. U hrvatskih se pisaca ti oblici nerijetko susreću do 30-ih godina 20. stoljeća (usp. Vulić i Laco, 2018.: 214.).

(usp. Vulić, 2011.: 121.), a još tijekom cijeloga 19. stoljeća u hrvatskoj se književnosti susreću oba oblika (usp. Vulić i Laco, 2015.: 201.).

Lukić upotrebljava zamjenice *koji, koja, koje*, a ne *ki, ka, ko*, kako bi se moglo pretpostaviti iz prethodno navedenoga primjera dativnoga oblika *komu*. U tom je obliku najvjerojatnije riječ o skraćivanju za jedan slog jer u nominativu i akuzativu redovito ima oblike zamjenice *koji, koja, koje*, npr. *koja je bila sirota; koja se govora-u* ‘koja se govora-hu’; *u koje se vrime zvizda pojavila*. U hrvatskih je štokavskih pisaca već od 17. stoljeća u proznim tekstovima prevladala uporaba inačice *koji, koja, koje* (usp. Vulić, 2013.: 131.) pa je tako i u Lukićevu 19. stoljeću, a tako je i u današnjem književnom jeziku.

Množinski oblik *svi* pridjevne zamjenice *sav* u Lukića u genitivu redovito ima oblik *sviju*, npr. *Izbavitelj sviju ljudih; sviju imenah*. Današnji hrvatski književni jezik također dopušta taj genitivni oblik (usporedno s oblikom *svih*).

Komparativni nastavak *-ji* nakon *š* i *r* opet se može usporediti s Relkovićevim rješenjima, npr. u Lukića *oni vam neće višje virovati; roditelje, meštre, starje*,⁶ i *iskrnje vaše varati*.

U hrvatskoj književnojezičnoj tradiciji nalazimo imenicu *varoš* u muškom i u ženskom rodu.⁷ U štokavskom književnom jeziku češća je u ženskom rodu *i*-vrste, a inače u muškom rodu *a*-vrste (usp. Vulić, 2012.: 17.). Lukić pak rabi imenicu *varoš* u muškom rodu, npr. *Betlehem je mali varoš*, ali umanjenica te imenice mu je gramatički ženskoga roda *varošica*, npr. *u onu varošicu*.⁸

Također sukladno hrvatskoj književnojezičnoj tradiciji imenice muškoga roda koje označuju vršitelja radnje, a koje u okviru vjerskoga nazivlja pripadaju iznimno važnoj značenjskoj skupini duhovne nadgradnje, izvode se sufiksom *-telj*, npr. *Odkupitelj, Spasitelj; Izbavitelj* i, naravno, *roditelj*.

Naravno, Lukić nije mogao znati kako će se pisati nakon njega, ali se mogao osloniti na svoj mjesni govor u kojem su se, kao i u bunjevačkohrvatskim govorima u to doba rabili hrvatski nazivi mjeseci. Upravo tim prožimanjem dotadašnje pisane tradicije ugarskoga Podunavlja i Slavonije te svoga mjesnoga govora Lukić je rabio i dio jezičnih rješenja koja su utkana u kasniji hrvatski književni jezik.

Zaključna pripomena

Lukićev slovo-pis, kao i pojedina jezična rješenja u njegovu djelu pokazuju da se najvjerojatnije oslanjao na Relkovićevu i Lanosovićevu gramatiku. Budući da je Lanosović bio franjevac provincije sv. Ivana Kapistranskoga, njegova se gramatika mogla naći u glasovitoj knjižnici franjevačkoga samostana te provincije u Budimu, a najvjerojatnije i Relkovićeva. Istodobno se Lukić oslanjao i na književnojezičnu tradiciju ugarskoga Podunavlja te na štokavski ikavski govor onodobne hrvatske

⁶ U navedenom je primjeru komparativni oblik poimeničen.

⁷ Doduše, ne uvijek u potpuno istom značenju

⁸ Također se odnosi na Betlehem.

zajednice u Budimu, posebice u fonološkim rješenjima. Unatoč toj kombinaciji neorganskih i organskih idioma Lukićeva jezična rješenja dobro pokazuju značajke vremena u kojem su nastala. Pokazuju da pisani jezik ugarskoga Podunavlja u kasnom pretpreporodnom razdoblju karakterizira mješavina novoštokavskih obilježja i obilježja arhaične štokavštine i na fonološkoj i na morfološkoj razini, s pojedinim primjerima kombinacije obaju obilježja unutar iste riječi. Upravo konkretna Lukićeva jezična rješenja u mnogim značajkama pokazuju ukorijenjenost njegova jezika u hrvatsku štokavsku književnojezičnu tradiciju i njezine mijene od 16. stoljeća pa nadalje do suvremenoga književnoga jezika.

Literatura

- Matija Evetović, 2010., *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica, NIU Hrvatska riječ
- Sanda Ham, 1998., *Jezik zagrebačke filološke škole*, Osijek, Ogranak Matice hrvatske Osijek
- Sanda Ham, 2006., *Povijest hrvatskih gramatika*, Zagreb, Nakladni zavod Globus
- Radoslav Katičić, 2015., *Hrvatski jezik od narodnoga preporoda do kraja 19. stoljeća*, *Povijest hrvatskoga jezika*, 4. knjiga: 19. stoljeće, Zagreb, Croatica, str. 35. – 75.
- Šime Ljubić, 1869., *Ogledalo književne povijesti jugoslavjanske*, II., Rijeka
- Ante Sekulić, 1993., *Hrvatski pisci u ugarskom Podunavlju od početaka do kraja XVIII. stoljeća*, Zagreb, Sekcija Društva hrvatskih književnika i Hrvatskog centra P.E.N.-a za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu
- Ante Sekulić, 1994., *Hrvatska preporodna književnost u ugarskom Podunavlju*, Zagreb, Sekcija Društva hrvatskih književnika i Hrvatskog centra P.E.N.-a za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu
- Vlado Šakić i Ljiljana Dobrovšak (ur.), 2020., *Leksikon hrvatskoga iseljništva i manjina*, Zagreb, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
- Petar Šarčević i Naco Zelić, 2015., *Hrvatska pisana riječ u Bačkoj (Hrestomatija)*, Zagreb – Budimpešta – Subotica, Nova Stvarnost – Croatica – NIU Hrvatska riječ
- Velimir Visković (ur.), 2010. – 2012., *Hrvatska književna enciklopedija (I. – IV.)*, Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža
- Sanja Vulić, 2011., *Štokavski hrvatski književni jezik*, *Povijest hrvatskoga jezika*, 2. knjiga: 16. stoljeće, Zagreb, Croatica, str. 125. – 187.
- Sanja Vulić, 2012., *O imenici varoš u čakavštini, štokavštini i kajkavštini*, *Čakavska rič*, god. 40., br. 1. – 2., str. 13. – 19.
- Sanja Vulić, 2013., *Štokavski hrvatski književni jezik u 17. stoljeću*, *Povijest hrvatskoga jezika*, 3. knjiga: 17. i 18. stoljeće, Zagreb, Croatica, str. 95. – 161.
- Sanja Vulić i Gordana Laco, 2015., *Jezik hrvatskih književnih djela u 19. stoljeću*, *Povijest hrvatskoga jezika*, 4. knjiga: 19. stoljeće, Zagreb, Croatica, str. 179. – 243.
- Sanja Vulić i Gordana Laco, 2018., *Jezik hrvatskih književnih djela u 20. stoljeću*, *Povijest hrvatskoga jezika*, 5. knjiga: 20. stoljeće – Prvi dio, Zagreb, Croatica, str. 191. – 243.

Sažetak

Sanja Vulić, Fakultet hrvatskih studija, sanja.vulicc@gmail.com

UDK 811.163.42-26, znanstveni rad

<https://doi.org/10.22210/jezik.2022.69.01>

primljen 1. lipnja 2021., prihvaćen za tisak 8. prosinca 2021.

On the Language Solutions of Stipan Lukić

After the famous Franciscan literary circle in Buda, which was very active in the late 17th and 18th centuries, some writers who were not Franciscans were active in the pre-revival period in the 19th century, continuing the enlightenment activities of the previous century. One of them was Stipan Lukić, who was from Buda, but was employed as a clerk in Pest at the Hungarian Royal Chamber. In 1823, in Pest, Lukić published an educational religious work for children under the title *Xivot Gospodina Boga i Spasitelja nashega Isukersta. S' boxanstvenom Prilikom Njegovom (The Life of Our Lord God and Our Saviour Jesus Christ, with His Divine Image)*. The linguistic analysis of this work shows a partial reliance on the linguistic solutions of the Slavonian grammarians Relković and Lanosović, but also a partial reliance on the local language of the Buda Croats of that time, especially on the phonological level. Some of Lukić's linguistic features are found in the works of Croatian writers from the 16th to the middle of the 20th century, and some are still present today and belong to the contemporary Croatian literary language. The analysis is supported by concrete examples.

Key words: Stipa Lukić, Buda, Pest, Croatian literary language, Shtokavian dialect

O TRANSKRIPCJI HEBREJSKOGA I JIDIŠA

Igor Kusin

Uvod

U posljednje vrijeme svjedočimo sve češćoj pojavi u javnim glasilima (tisku, na internetu, pa i na televiziji) da se imena i ostale riječi iz jezika koji se izvorno ne pišu latinicom, transkribiraju prema pravilima nekih drugih jezika, a ne hrvatskoga. Primjerice, nailazimo na prezime Yanukovyeh umjesto Janukovič. Sustav transkripcije uglavnom ovisi o jeziku izvornika koji su „autori“ dotičnog teksta preveli, prekopirali ili prilagodili te potpisali kao vlastito (ne)djelo.

Isto tako u prijevodu Mirjane Obuljen s francuskoga¹ nalazimo Rusa koji kaže „Smenia khvatit! Skaji etoi kapitalistitcheskoj svinie, chto yemou boudet zaplatcheno stolko skolko on khotchet“, što bi navodno trebalo značiti ‘Dosta mi je! Reci toj kapitalističkoj svinji da ćemo platiti sve što hoće’. Razumije se, takva je

¹ Strip revija Večernjeg lista, br. 6. od veljače 2014., str. 21.